

KRZYCZEĆ (117) *vb impf*

inf krzycz(e)ć (2). ◇ *praes 1 sg* krzyczę (6). ◇ *2 sg* krzyczysz (1). ◇ *3 sg* krzyczy (16). ◇ *1 pl* krzyczymy *RejPos* (2), krzyczym (1) *ArtKanc*. ◇ *3 pl* krzyczą (24). ◇ *fut 1 sg m* będę krzyczął (3). ◇ *3 sg m* będzie krzyczął (1). *f* krzycz(e)ć będzie (3). ◇ *2 pl m pers* będziecie krzycz(e)ć (1). ◇ *3 pl m pers* będą krzycz(e)ć (6). ◇ *praet 3 sg m* krzyczął (5). *f* krzyczała (2). *n* krzyczało (1). ◇ *3 pl m pers* krzyczeli (13). *subst* krzyczały (1). ◇ *imp 2 sg* krzycz (2). ◇ *2 pl* krzyczcie (2). ◇ *3 pl* niech krzyczą (1). ◇ *con 3 pl m pers* byście krzyczeli (1). ◇ *part praes act* krzycząc (23).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Wydawać donośny głos; clamare Calep; quiritare, Cn (66) :*

a. O ludziach: wołać wytężając głos; wydawać donośne okrzyki, także wznosić okrzyki bojowe (62) :
OpecŻyw 135v; gdy fyą rodzy czlouyek krzycząc placze *PatKaz I* 10; wlfyfcy mężowie Iudfcy vczynili okrzyk: Alic gdy tak oni krzyczeli [*clamantibus*] przełtraffyl Bog Ieroboámá *Leop 2.Par* 13/15; Otho/ będę wołał gwałt ćierpiąc/ á żaden mię nie wyflucha: będę krzyczął [*vociferabor*]/ á nie máłf ktoby ofądził. *Leop Iob* 19/7; *BielKron* 47; *BudBib Is* 15/4; *StryjWjaz* C2v; *PaprPan* F2v; Fortelu Mfcíflaw pátrząc krzycząc iedźzi wkoło/ A potężnieyfzych Mężow wywodźi ná czoło *StryjKron* 255, 255, 527, 702; Chłopek mozg podchmieliwfzy iedźie krzycząc zmiáłtá *RybGęśli* B2; oto duch go porywa/ y nátychmiałt krzyczy [*et subito clamat*]/ y rołtrąca/ y rozdźiera go áż do vślinienia *WujNT Luc* 9/39.

krzyczeć do kogo (2): Y krzyczął do Iehowy [*Et clamavit Dominum*] *BudBib Ex* 15/25, *lon* 3/8.

krzyczeć komu (2): duřzá káždego krzyczeć będzie łobie [*anima eius vociferabit sibi*] *BudBib Is* 15/4, *I* 35Iv *marginis*.

krzyczeć k(u) komu (3): *BibRadz lon* 3/8; Krzycząc k tobie Pánu Bogu fwemu/ [...] był beřpieczen Prorok řwięty/ miedzy řrogimi źwierzęty. *ArtKanc* 118v. *Cf* *krzyczeć ku komu o co*.

krzyczeć ku komu o co (1): KRzyczým k tobie wieczny miły Pánie/ o łáłkáwe wyfluchánie *ArtKanc* 117v.

krzyczeć co (1): Inřzy przeto inřzego coř krzyczeli [*aliud quid clamabant*]/ bo było zgromáďzenie zmiefzáne/ á wiele ich niewiedziáło dlacžego řię zefzli. *BudNT Act* 19/32.

krzyczeć na kogo [= do kogo] (1): *KrowObr* 114 *cf* »krzyczeć wołając«.

krzyczeć przed kim (1), przed czym (1): będzie krzyczął [*Faraon*] przed nim [*przed krolem babilońskim*] iáko ten ktory iefł rániony ná řmierć. *BibRadz Ez* 30/24; *RejZwierc* 189.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): ciágnęli Iafoná z niektorą bráćią do przełožonych mieřckich/ krzycząc [*clamantes*]/ że ći kthorzy řwiát burzą/ á tu przyřłli *Leop Act* 17/6.

Ze zdaniem przytoczonym (19): *BierEz* P2v; Spowiednika przebog krzyczy *RejKup* c2; *KrowObr* 114; Puknie w řciánę á drudzy zyřkał zyřkał krzyczą/ A drudzy płácąc piwo iáko krowy ryczą. *RejWiz* 67; *Leop Zach* 1/14, *loann* 19/6, *Act* 21/36; *BudNT Act* 13/26; Mátká iego z okná wygláďiáć/ krzyczáłá: czemu řyn moy tak długo mieřzka *SkarŻyw* 560; Pořiláiąc řwych krzyczy/ Hey dzieći do řpráwy *StryjKron* 230, 622, 702, 732; *CzechEp* 147; *GrabowSet* Q3v; *LatHar* 723, 733; A oni záľię wołáli: Vkrzyżuy go. Piłat im mowil: Coř wđdy złęgo vczynil? A oni tym więcey krzyczeli [*At illi magis clamabant*]: Vkrzyżuy go. *WujNT Mar* 15/14; *WysKaz* 11.

W porównaniach (3): krzyczą á wołaią iáko Lábęcie *RejAp* 94v; *StryjWjaz* B4v; Iák ptałzek żałobliwy Po towarzyszu częłto/ Gdzie gáłázki tkwią gęłto/ Styłkuie: ták trokliwey/ Ia krzyczę/ byś mnie wípomogł/ dobrotliwey. *GrabowSet* S2.

Zwroty: *bibl.* »krzyczeć głosem wielkim« = *clamare voce magna Vulg* (2): krzyczeli głosem wielkim żądaiąc od Simoná áby im dał práwá rękę (to ielt pokoy łnimi vczyńnił) *Leop* 1.*Mach* 13/45, *Act* 8/7.

bibl. »głośno krzyczeć« (1): niech głośno krzyczą ku Pánu [*et clament ad Deum fortiter*] *BibRadz lon* 3/8.

bibl. »krzyczeć mocnie« (1): niech obloká wory człowiek y łkot/ áby krzyczeli do Bogá mocnie [*et clament ad Deum fortiter*] *BudBib lon* 3/8.

bibl. »krzyczeć mowiąc« = *clamare dicens Vulg* (5): Wołay á krzycz/ mowiąc: Táki mowi Pan załthępow *Leop Zach* 1/14, *loann* 19/6; *LatHar* 723, 733, *WysKaz* 11.

»mowić krzycząc« (1): Niech mowią krzycząc: Bądź wielebny wiecznie Boże nałz *GrabowSet* Q3v.

bibl. »krzyczeć trwożą wielką, trwożeniem wielkim« = *clamare voce magna; vociferare vociferatione magna PolAnt* (1 : 1): lud niemogł rozeznác głofu trwoży á rádości od głofu płáczu Iudłkiego/bo lud krzyczał trwożeniem wielkim *BudBib* 1.*Esdr* 3/13, 1.*Esdr* 3/11.

bibl. »krzyczeć wielkim krzykiem« (1): krzyczeli wielkim krzykiem [*clamaverunt populus clamore magno*]/ y obálił fie mur ná mieyłcu łwym *BibRadz Ios* 6/20.

bibl. »krzyczeć wołajác« (1): ná Piłáthá krzytzeli wołaiąc [*clamabant dicentes Vulg loann* 19/6]/ Wezmi go/ Vkrzyżuy *KrowObr* 114.

Szeregi: »krzyczeć, (i) huczeć« [*szyk* 2 : 1] (3): *Mącz* 22c; A włyficy krzycząc/ huczác/ gárdłá łwe rozdarli. *StryjKron* 702, 135.

»wołác, (a) krzyczeć« [*szyk* 3 : 2] (5): *Leop Zach* 1/14; *RejAp* 94v; Krzyczą/ ludzie wołaią/ iák w kárczmie v Gburow. *StryjWjaz* B4v; *Calep* 203a; *WysKaz* 11.

W przén (6) :

krzyczeć ku komu (1): k tobie krzyczy ma pokorá niłka *GrabowSet* T2.

krzyczeć o co (1): *RejZwierc* 27 cf *Fraza*.

Ze zdaniem przytoczonym (1): *RejPos* 276 cf »krzyczećw uszoch«.

W porównaniu (1): łlawá rozleci fie włzędzye/ głośno krzycząc iáko kur gdy łpiewa na grzędzye. *RejWiz* 87.

Fraza: »głofy áż pod niebo krzyczą« (1): táki vyrzyłz áno drapią/ biorą á łzárpią niewinne ludzi [...] chociaiy fie łzy leią/ chociaiy głofy áż pod niebo o pomfthę krzyczą. *RejZwierc* 27.

Zwroty: »głośno krzyczeć« (1): *RejWiz* 87 cf *W porównaniu*.

»krzyczeć hukiem« (1): krzyczćie gory hukiem [*clamate montes laudationem*] *BudBib Is* 44/23.

»krzyczeć w uszoch« (1): łłyłzyłzże on głof wołaiący vłtháwicźnie brzmi á krzyczy w vłzoch náłzych: Stroycie pokutę/ vznawaycie fie *RejPos* 276.

Szeregi: »brzmić a krzyczeć« (1): *RejPos* 276 cf »krzyczeć w uszoch«.

»wołác a krzyczeć« (1): im iey [*prawdy*] więcey łwiát bronić będzie/ tym oná závždy głofniey wołác á krzyczeć będzie á ófwiecác fie po włzem łwiáthu. *RejAp* 147v.

b. O zwierzętach (4): [paw] W noczy gdy oczuci á czudności fwey dla ciemności oglądać nie może/ tedy łzpetnie krzyczy przelęknąwszy łie [...] żeby czudność łwą łtracił. *FalZioł* IV 21d, IV 25d; iakoż też ty możelz gęłi ładzone na iayczach gdy krziczą zcirpieć *BielŻyw* 48. [Cf *W porównaniach: 1.a., W przem; 3., 4.c.*]

W przem (1) : wiele psich głólow około nich krzyczy *RejZwierc* 132.

2. Strofować, łajać; upominać, przestrzegać kogo; wygrażać komu, potępiac kogo; clamare *PolAnt (11)* :

krzycheć na kogo (5), na co (2): *OpecŻyw* 111v; *RejWiz* 182v; Krzyczćie [*Clamate*] na nie [*na Babilon*] ze włzech łtron boć łię musi podać *BibRadz Ier* 50/15; *RejAp* 95v; Krzycząc na ich niecnotę á na ich łprofności/ Ze nie łłżyli oycu iák łłżłża z miłóści *HistLan* F3; *PaprpAn* V2; Aryani [...] krzyczeli nań/ y burzyli włżyciek lud: iłz nieczekaiac wyroku Synodálłkiego/ będac pierwey od Biłkupow potępiiony/ łmiał łię na Biłkupłtwo wroćić. *SkarŻyw* 390.

Ze zdaniem dopełnieniowym [aby (1), iż (1)] (2): Azałz nie głośno krzyczą ná włzytki Prorocy/ Aby żaden nie łmiał nic przećiw Bołkiey mocy. *RejWiz* 182v; *SkarŻyw* 390.

Ze zdaniem przytoczonym (1): Krzyczą iedny pamietay łie Drudzy mowia nielekayłie *RejKup* c2.

W porównaniu (1): włęknimy łie łtrałżliwego głófu Páńłkiego/ ktory iáko lew krzyczy ná nas *RejAp* 95v.

Szereg: »wołać, krzycheć« (1): ná kożdym Przemyłkim Kazániu/łtrałżliwym głósem/ á zápalónym Duchem S. ięzykiem wołalz/ krzyczylz/ y nam to obiecuielz/ ielłże łye nie vznamy/ Królá y Królestwo pewnie łtraćimy *OrzQuin* Y3.

W przem (2) :

krzycheć na kogo czym (1): łłżylz zázwdy co Kościół mowi/ y krzyczy ná was trąbami kazánia łwego: Náwroćcie łię Synowie bledni [!] do Pána Bogá łwego *SkarJedn* 365.

Ze zdaniem przytoczonym (2): To gdy mi duch powiedziál hnet mi zdrugei łtrony ciało w rozmylách moich temi słowi krzycząc rzekło. Franciłzku/ pilnie łię á dobrze na to rozmył [!]/ co łtem máłz vczynić *MurzHist* M3; *SkarJedn* 365.

3. Głośno płakać, wydawać głos żalony, lamentować, zawodzić, jęczeć; lugere *Mącz; clamare* *Vulg; eiulare, plorare, ululare* *Cn (26)* : Vżrzawłzy go [*dzieci Ezopa*] ięły plákac/ Oczy od niego odwracć [...] Ty dzieci ktore krzyczály Moieyći łię twarzy bały *BierEz* A4v; *RejWiz* 122v, 163v; będziecie krzycheć prze boleść łerdeczną [*et vos clamabitis prae dolore cordis*] *Leop Is* 65/14; *RejZwierc* 104v; włóżywłzy ręce ná głowę łwą łzłá krzycząc [*clamabat*] *BibRadz 2.Reg* 13/19, *Luc* 8/28; *MWilkHist* D; *GrabowSet* O4.

W połączeniach szeregowych (3): *Mącz* 199b; Sálomon o tákich powieda/ iáko będac krzycheć á plákac á nárzekac niebożatká czáfu ładu łrogiego *RejPos* 322, 277.

W porównaniu (1): By łálkołczę będac krzyczal/ boleści łwoie wyliczal/ przyrownam łię Gołębicy / hukáiac w wielkiey łefknicy. *ArtKanc* P18v.

Szeregi: »krzycheć a narzekać« (1): mamy ná to pomniec/ [...] iáko tám [*na sądzie Pańskim*] krolowie á kfiążetá krzycheć á nárzekac będac *RejPos* 7v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»krzyczeń a płakać« (1): bieżawfzy do iáfkinie/ krzyczał á płakał [*Piotr*] ták długo oney zágáfzoney fwiátłóści fwoiey *RejPos* 339. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»wołać, (a, i) krzyczeń« [szyk 4 : 2] (6): Wolay á krzycz fynu człowieczy [*Clama et ulula, fili hominis*] *Leop Ez* 21/12; *RejAp* 98; *RejPos* 106, 216, 244, 252.

»krzyczeń a wrzeszcz« (1): krziczą á wrzeczczą wftáwicznie we dnie y w nocy w ogniu fiárkowym *RejAp* 124.

W przen (4) : *Opplevit luctus urbem, WfziŹtko miáfko krziczáfko. Mqcz* 304d; *GrabowSet* T.

W przeciwstawieniu: »milczeń ... krzyczeń« (2): Czterzy bráfia fą czterzy koła ktore biegiáf/ á nog żadnych niemáf/ [...] Náfáfáni máfią milczáf/ nie máfáni wyfoce krziczáf. *HistRzym* 25, 25.

4. Mówić melodyjnie, śpiewać (8) :

a. *O ludziach* (2) : *Wrzeczczy/ fáf/ máркоce/ á mnima iż śpiewa. A drugi zá nim ftoiąc iáfko ciełę ryczy/ A zda mu fie iż wefoł á iż pięknie krzyczy. RejWiz* 16v.

Zwrot: »pieśń krzyczeń« (1): kwitnáf będzie [*ten kwiat*] procz ftráfchu zwiędłóści/ Ozdobáf onym/ co ná báránkowáf Chwałę pieśń krziczáf/ włafnáf/ czyftáf/ nowáf. *SzarzRyt* Dv.

b. *O aniołach* (2) :

krzyczeń komu [*w tym: co* (1)] (2): wierfz y w niebie w wadze/ Y táf wierfz duchy krziczáf Bogu wielkiey włafdze. *RybGęśli* D4; *SzarzRyt* B2v.

Ze zdaniem przytoczonym (1): *Tobie Cheruby krziczáf/ świety/ świety/ świety SzarzRyt* B2v.

c. *O ptakach* (4) : Iuż Skowronek ná gorze pięknie przepieruie/ Słowiczek we krzu krzyczy/ Gżegżoleczkáf kuie. *RejWiz* 34v, 24v; *SapEpit* A4.

W porównaniu (1): *Ptafzkowie rozmáfci z dziwnemi fáfáfami/ Krziczáf po onych drzewkach/ by gędfzy z lutniáfmi. RejWiz* 179v.

5. Grać, wydobywać dźwięki z instrumentu muzycznego (1) :

Zwrot: peryfr. »[komu] krzyczeń struny głośnymi [co]« = *grać na instrumencie strunowym* (1): Y będąć [*Panie*] záfwe krzyczał ftruny głośnymi Chwałę/ poki mię fzczáfek miedzy żywemi. *RybGęśli* D3.

[*Cf 4.c. W porównaniu*].

6. *Brzmieć, dźwięczeń, rozlegać się* (2) : możefz [...] táfwe fobie wnet rofkoŹnáf krotofilę wczynić/ áno rozliczne głoŹy iáfko flethniczki s puzany krziczáf/ áno myfliwiecz wrzeczczy/ tráfbi *RejZwierc* 110; *Táfáfántáfáf wŹędzie brzmi/ á echo krzyczy StryjWjaz* B3.

*** *Bez wystarczáfcego kontekstu* (3) : *Acclamo – Społuwoláf. weŹpoł krzyczę. Calep* 13b, 13b, 384a.

Synonimy: **1.** *wołać, wrzeszcz*; **2.** *łajáf, strofowáf, upominać*; **3.** *biadać, jęczeń, lamentowáf, łkać, płakać*; **6.** *brzmieć, dźwięczeń, rozlegać się*.

Formacje wspóldrzenne: *zakrzyczeń; krzykać, pokrzykać, przykrzykać, wykrzykać; wykrzykawać, pokrzykawać, pokrzykować; krzyknáf, wykrzyknáf, zakrzyknáf.*

Cf **KRZYCZÁCY, KRZYCZENIE**